

СРБСКО РОБЉЕ

У ЦАРИГРАДУ!

Као што је познато, Београд су Турци освојили тек 29. августа 1521, много времена након потпуног освојења српских земаља. Узрок је томе поглавито што је Београд 1427. уступљен Угарској, па од тога времена унапредак није делио судбину српских него угарских земаља. Бој на Мохачу и освојење Будима збише се 1526. године.

Када је, том приликом, после крваве борбе и јуначке одбране, Београд пао у руке султану Сулејману, који је собом управљао опсадном борбом против града, он нареди да се Срби, становници Београда, који су свој град јуначки бранили, преселе у Цариград.

Ови пресељеници нису пошли сами, него су по допуштењу султановом, из Београда понели са собом пут Цариграда и своје светиње.

Прегледавши све изворе, арх. И. Руварац је утврдио да су те светиње биле ово:

1. **Мошти св. Петке.** Та светитељка била је родом из околине Цариграда, и ту су јој мошти и почивале.

За време Латинскога Царства и владе у Цариграду (1204—1261), те Мошти изиште од Латина бугарски цар Јован Асен и пренесе их у свој престо-ни град Трнов. Кад наиђе турска најезда у XIV веку, и Турци узму Трнов, *света Петка* буде склоњена и пренесена у Видин. По кратком времену, кнегиња Милица је изиште од свога зета Бајазита и донесе је у Србију. У Београду су те мошти боравиле, докле их после освојења Београда, 1521, Београђани не понесоше са собом у Цариград, у њихову домовину. Ту су се чувале до 1641, а те године их од Турака изиште и искупи молдавски војвода Василије Лупул, те их однесе у свој престо-ни град Јаш, где се налазе и данас.

2. **Мошти царице Теофаније.** За њих се не зна како су и којим су путем дошле у Београд и затекле се у њему онда кад је ова катастрофа хришћанске власти настала. И. Руварац претпоставља да су и те мошти могле доћи у Београд однекуда из Бугарске, после пропасти хришћанске власти у тој земљи.

3. *Икона мајке Божје*, живописана руком св. јеванђелисте Луке. У животу царице Јелене у *Цароставнику архиепископа Данила* (додаје арх. И. Руварац) забележено је како је краљица Симонида, жена краља Милутина, идући у походе својој јетрви краљици Кателини, дошла у град Београд, и ту се, у великој саборној митрополитској цркви, поклонила Чудотворном образу пресвете Богородице. Може се претпостављати да је то та иста икона, а некаква се икона Богородичина спомиње у Београду још и 1073, приликом тадашње маџарске опсаде Београда.

На једном месту се бележи да су ове београдске пресељенике, због оних светиња што су их собом носили, у Цариграду дочекали патријарх, православно свештенство и мноштво народа.

Толико је о томе великом догађају записано у нашој књижевности. Није досад обрађена пажња на оно што се о истоме догађају помиње или зна на другом месту, у Цариграду самом, и у овамошњим записима.

Разгледајући планове Цариграда, нарочито један на коме су градски зидови са својом непосредном околином цртани, опазили смо на неколико стотина метара северно од Једи-куле (седам кула), замка испод којег сада железница у Цариград улази, цркву и улицу око ње с натписом Белиград-Махала, (на грчком јез.) што бисмо ми могли назвати Насеље Београдско. Потраживши шта о томе има по књигама у којима су истраживане старине Цариграда, нашли смо у делу Скарлата Византија ово: „Даље од

Златних врата к Силивријским вратима налази се насеље које се зове Београдско и има и цркву посвећену Успенију Богородице. Насељу је дато то име стога што су се на том месту населили Београђани из Србије, које је освојитељ Београда, султан Сулејман, послао у Цариград 1521. године. Из Београда су они донели црквене иконе и остале црквене ствари као и мошти свете Петке Нове, из Епивата, села близу Силиврије. Због сродства са српским владоцима, византијски цареви су те мошти послали били у Србију. Њих је доцније изискао молдавски кнез Василије Арбанас, звани Лупул, и да би их добио, исплатио је 1632. год. дуг Светога гроба у 42.000 златника маџарских, а 1641. цео тадашњи дуг патријаршије. Тако патријарх Партеније II (1639-1644) преда мошти св. Петке. Спустили су их једне ноћи низа зид Фанара, те их послали у Молдавију.

За допуштање овога преноса кнез је платио и Порти 390 кеса (45,428 дин., 80. п. у злату)”. У списку цариградских цркава исти писац зове ову цркву *Богородичина из Београда*.

Што о светињама треба знати, наведено је напред по врло поузданим истраживањима арх. Ил. Руварца. Занимљивости ради навешћемо што Ск. Византије о томе још наводи у белешци под линијом. „Тевет у својој Космографији прича како је 1565. године приликом бављења у Цариграду чуо од патријарха да је султан Сулејман по освајању Београда донео отуда мошти св. Петке, као и друге свете мошти, па међу осталим и руку св. Варваре и многе црквене драгоцености, и једну велику икону Богородице, позлаћену и посребрену, али није хтео да ове ствари чува у двору, него их је послао на поклон патријарху. Француски преводилац Халкондила навео је још како је султан Сулејман заповедио да се те мошти уз пут излажу на целивање хриш-

Црква св. Петке: Српски надгробни споменици су у добром стању. Црквени служитељи старају се о њима (Свешт. Влад испред румунске православне заједнице у Цариграду)

ћанима, те да је тим начином сакупљено доста новача. Кад је пак стигао у Цариград, султан је поручио патријарху да купи те свете мошти за 12.000 дуката, иначе ће наредити да се оне баце у море. Исплативши ту уцену, патријарх је добио те мошти”.

Толико по овамошњим књигама, до којих смо могли доћи, о светињама Београдске цркве.

О Београђанима самим забележио је Паспати у своме делу „*О опсади и освојењу Цариграда*” да је после освојења Београда, 1521, султан Сулејман мноштво становника београдских послао у Цариград и да је ту од њих населио као *Насеље Београдско* у подграђу Псаматија као и село Београд иза Бујукдера. Овим последњим дао је за задатак да се старају о пијаћој води за варош и за села око Босфора. У накнаду за то они су ослобођени од порезе.

Толико у књигама и у њиховим белешкама. Но да се обрнемо од њих онемо што се сад види на месту самом.

Они који из наших крајева дођу да што раде и да се проводе по Цариграду, прво ће сазнати за село и за шуму Белград. Та се места налазе на сат северозападно и западно од Терапије и Бујукдера, главнога дипломатског и господског летовника цариградског на горњем Босфору. У почетку XVIII века, у самоме су томе селу боравили дипломати за време лета. То се види из чувених писама леди Монтег о Турској. Шума Београд везана је с оба та места врло добрим колским друмом, који од Босфора к западу води кроз прекрасну долину, окружену брежуљцима, понајвише шумом и цбуновима обраслим. Тим се путем од толиких година креће у летње шетње богаташко и господско становништво из летњиковаца горњег Босфора. Место на коме је село Београд налази се међу Црним морем и Златним рогом, у изворном пределу оних речица које се у Златни рог с те стране сливају. На тим местима је прекрасна и пространа храстова, букова и кестенова шума. Не зна се откад, више је тих потока у Београду, Бахчакеју и у још неким селима преграђено, те су тим преградама начињени затони, у којима се као у резевним језерима вода чува, а одатле водоводима у варош спроводи. Ми смо одлазили више пута у то село Београд, у истог имена шуму и на затоне. Изван села налази се црквица с гробљем, у шуми, која се наставља одмах иза онога пропланка на коме је сазидано село. Осим истога имена, ништа друго данас не опомиње на порекло и на постање овога села. Ни у цркви и њеним књигама, иконама и утварима, ни на гробљу нема никаква знака који би опомињао на те прве досељенике. Све је пропало и утопило се у овамошњој православној народности - грчкој. Прошле, 1898. године слушали смо да је ту скоро село Београд опет расељено у друга места, што су сељани окривљени да не чувају довољно чистоћу потока и језера из којег се цариградски водоводи пуне.

Белиград-Махала или *Београдско Насеље* у Цариграду налази се заиста и сад на 7-800 метара од замка Једи-куле к северу, спрам некад затворених а сад опет отворених врата Капали-капу, која је од Једи-куле прва на север. Та врата зову гдекоји и Белиград-капу. Чим се на њих уђе у град, види се одмах, преко празна места на ком су неке баште, на 80-100 метара од самог градског зида, црква Успенија Св. Богородице, међу народом обично прозвана *Београдска црква*, са својом портном, звоником на једном дрвету (платану, шта ли је) и зградама црквеним. У пољу, са спољне стране зида градских, вртови су за зелен, а ту је и грчка болница за умоболне. Црквена порта није велика, обграђена је каменим зидом, а црква је доста пространа али

прилично ниска. На јужној страни порте има нека ајазма (света вода) у малој капелици, са старинским иконама и добром пијаћом водом. Црква је зидана тесаним чврстим каменом, простим пешчаром. И испрепуцала је нешто од последњег земљотреса. На једном камену изнад западних врата записано је да је оправљена 1837, и казаше нам да се раније налазила у развалинама. На наша разна распитивања попови нам не умедоше готово ништа друго одговорити. Иначе унутра црква као грађевина није тесна, иако је сиромашна. Свод је обложен обичним даскама, премазаним сиво-белом бојом. Као и остале цркве по овим крајевима, и ова црква има три уздужна одељења, а озго су и галерије, ограђене решеткама по турски. Пада у очи богатство у иконама и у њиховом сребрном накиту. Лева прва престолна икона Богородичина је, веома окићена сребром и многим поклонима у ситним ручицама, главама и сличицама од кована сребра. Старих икона, богато обложених кованим сребром, има више. Од старих становника и њихове народности ни овде као ни у Београду код Бујукдера нема никаква трага. Од свих светиња што су их, по свима сведоџбама, донели овамо Београђани од 1521, свештеници сада показују на темплу само четири престоне иконе, за које стоји предање да су донете из Београда. Лако се, на први поглед, видело да су иконе старинске; дрво по дну већ изгледа истрошено од старине. На престоној икони до левих врата има озго српско-словенски натпис **Сти Николаџ**. По дну слике је текао златан запис у једној врсти, у коме смо могли распознати поједина наша слова, али никаква се реч не могаše саставити. Икона је, ради понављања, сувише премазивана лаком, те се стога слова не могаху распознати. На икони је свети Никола, а око њега су као оквир различите ситне слике. Испод последње здесна чита се као завршетак натписа, само нешто више у истој врсти, # **ЗМЗ** тј. 7047 (1539). Ако смо ми тачно прочитали записани број (јер се све из поменутог узрока непоуздано чита), онда је ова икона заиста стара, и заиста српска - али по летопису не би могла потврђивати усмену традицију о преносу. Може бити да је тада црква зидана, па да је на готовој из Београда донетој икони онај запис по дну иконе додан.

С тужним срцем остависмо места, данас сасвим запуштена, ових изгнаника, помињући с дивљењем њихову оданост вери и домовини својега народа. Они су, истина, пропали и утонули у другој народности, али не по вољи својој. Стога ми њихову помену и посвећујемо ово неколико врста, еда бисмо им спомен вратили у њихово родно место. Вечна им памет!

Стојан НОВАКОВИЋ (1842-1915)

(Из српске историје, Нови Сада-Београд, 1972)